

DAN MILLMAN

SZÓKRATÉSZ
UTAZÁSAI

casparus

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
The Journeys of Socrates
Copyright © 2005 by Dan Millman. All rights reserved.
Published by HarperCollins Publishers, Inc., 10 East 53rd Street, New York, NY 10022.
www.harpercollins.com

Published by arrangement with HarperOne,
an imprint of HarperCollins Publishers, Inc. All rights reserved.
Hungarian translation and edition © Casparus Kiadó Kft., 2011. All rights reserved.

A fordítás és a kiadás a kiadó engedélyével történt.
Fordítás és magyar változat © Casparus Kiadó Kft., 2011. Minden jog fenntartva.

A könyv – a kiadó írásos engedélye nélkül – sem egészében, sem részleteiben nem sokszorosítható vagy közzélhető, semmilyen formában és értelemben, elektronikus vagy mechanikus módon, beleértve a nyilvános előadást vagy tanfolyamot, a hangoskönyvet, bármilyen internetes közzélést, a fénymásolást, a rögzítést vagy az információrögzítés bármilyen formáját.

Felelős kiadó a Casparus Kft. ügyvezető igazgatója.
© 2011 Casparus Kft.
1081 Budapest, Népszínház u. 31.
www.casparus.hu

Felelős kiadó: A Casparus Kiadó ügyvezetője
Felelős szerkesztő: Korcsmáros Gábor
Fordítás: Rézműves László
Borítófestmény és -tipográfia: Nagy Gábor
Nyomdai előkészítés: Korcsmáros Kft., Vizler Tibor

ISBN: 978-963-89405-1-3

Nyomta: AduPrint Kiadó és Nyomda Kft.

*Ezt a könyvet annak a férfinak ajánlom,
akit Szókratésznek neveztem el,
és Neked, kedves Olvasó,
aki unszoltál, hogy meséljem el a történetét.*

*Ha tudtam volna,
milyen megpróbáltatásokon ment keresztül
őreg mesterem, és milyen kínokat állt ki,
jobban odafigyeltem volna,
s még inkább megbecsültem volna az időt,
amelyet együtt töltöttünk.
Remélem, jóváteszek valamit a bűneimből,
és igazságot szolgáltatok neki azzal,
hogy elmesélem egy melegszívű bölcs életútját,
és feltárom a békés harcos lelkének mélységeit.*

DAN MILLMAN

*Minden utazásnak
van egy titkos célja, amelyről
az utazó mit sem sejt.*

MARTIN BUBER

ELŐHANG

MEGÖLTEM DIMITRIJ ZAKOLJEVET.

Egyre csak ez a gondolat, a rideg valóság zakatolt Szergej fejében, ahogy a térdei közé szorított, mohával borított farönkön hasalva lapátolt a kezével, olyan gyorsan és halkán, ahogy csak tudott, a Krugloje-tó sötét, fagyos vizén, Moszkvától huszonöt mérföldre északra. A Nyevszkij Katonai Iskolát és a múltját maga mögött hagyhatta, de Zakoljev halálának kérlelhetetlen ténye elől nem menekülhetett.

Szergej nagyjából párhuzamosan haladt a parttal, a sekély vizet és a távolban a ködből előbukkanó, majd újra elenyésző erdős dombokat kémlelve a sötétben. A tó fekete felszíne minden karcsapásra megcsillant a felhőket halvány sugarakkal átszelő hold fényében. A víz csobbánása és a metsző hideg néhány pillanatra elterelte ugyan Szergej figyelmét, de aztán ismét Zakoljev testét látta maga előtt, ahogy élettelenül fekszik a sárban.

Szergej keze-lába átfagyott; már nem is érezte őket. Partra kellett vergődnie, mielőtt az átázott rönk elsüllyed vele. Csak még egy kicsit messzebb – ösztökélte magát –, még egy verszta, aztán irány a part. Vízben menekülni nem a leggyorsabb, és nem is a legbiztonságosabb, de feltétlenül van egy előnye: a víz elmossa a nyomokat.

Végül a part felé vette az irányt, odaérve lecsusszant a farönkről a derékig érő vízbe, a süppedős iszapon és a pengeéles tóparti nádon ágazolva kimászott a homokos fövényre, és betántorgott a sötét erdőbe.

Szőkevény bűnöző lett – tizenöt évesen.

Szergej megborzongott; nem csak a hidegtől, hanem mert mintha életének minden eseménye ezt a sorsot jelölte volna ki a számára, és vezette volna ahhoz a végzetes pillanathoz. Ahogy a fenyő- és nyírfák sűrűjében botorkált, eszébe jutott, mit mondott neki a nagyapja, és hogyan kezdődött az egész...

EZERNYOLCSÁZHETVENKETTŐ ŐSZÉN metsző nyugati szél söpört végig a moha borította szibériai tundrán, át az Urál hegyláncán, majd fel északra, át a tajgán, a végeláthatatlan nyír- és fenyőerdőkön, zuzmókon és cserjéken, amelyek körbevették Szentpétervárt, Oroszország Anyácska ékkövét.

A Téli Palota előtt II. Sándor kucsmás testőrsége menetelt a Néva partján. A várost nyolcszáz híd és kilencven csatorna szabdalta; a víz apró lakóházak és a pravoszláv egyház hármaskeresztjével ékesített templomtornyok alatt kanyargott. A folyó mentén terpeszkedő parkokban Nagy Péter, Katalin és Puskin – a nagy cár, cárnő és költő – szobra állt őrt, miközben a lemenő nap bágyadt fényénél lassan meggyújtották az utcai lámpásokat.

A harapós szél letépte az utolsó elsárgult leveleket a sorvadó ágakról, felkapta az iskoláslányok gyapjúszoknyáját, és összeköcolta két fiatal fiú haját, akik az udvaron birkóztak egy kétszintes ház előtt, a Nyevszkij sugárút közelében. A második emeleti hálószoba ablakában egy szellőkés lengette meg a függönyt, ahol Natalja Ivanova, Szergej Ivanov felesége állt. Az asszony összehúzta vállán a kendőt, és elmosolyodott, ahogy lenézett a kis udvarra, ahol a kislánya, Szása, a barátjával, Anatolijjal játszott.

Anatolij megrohmozta Szását, és megpróbálta kibillenteni az egyensúlyából, Szása azonban az utolsó pillanatban oldalra lépett, és egy csípődobással földre terítette Anatolijt, éppen úgy, ahogy az apja tanította neki. Szása büszkén és peckesen kukorékkolt, mint egy kiskakas. „Milyen erős fiú! – gondolta az anyja – Az apjára ütött...” Natalja irigyelte az energiáját, különösen most, hogy ő annyira híján volt neki

– fárasztotta egyre gömbölyödő pocakja, amelyben a második gyermeküket várta. Nem volt csoda, hogy ennyire elhagyta az ereje – Jana Vaszlakova, Natalja szomszédja, barátja és bábája korábban figyelmeztette őt: „Egy ilyen törekeny nőnek nem lenne szabad még egy gyermeket vállalnia!” Így hát Natalja imádkozott, hogy legyen ereje rendben kihordani a gyermekét, dacára az egyre gyakoribb szédüléseknek és a csontig hatoló fáradtságnak.

Natalja megborzongott. Hogy tudnak a fiúk odakinn játszani egy ilyen hideg estén? Lekialtott az ablakból:

– Szása! Anatolij! Mindjárt esni fog! Gyertek be!

Erőtlen hangját elnyelte a szél, és a hatévesek füle amúgy is csak azt hallja meg, amit akar.

Natalja felsóhajtott, visszaballagott a kis kanapéhoz, ahol előtte Janával beszélgetett, halkan nyögve leült, és fésülni kezdte hosszú, fekete haját. Szergej hamarosan hazaér, és ő a lehető leghamarabbnak akart mutatkozni előtte.

– Te csak pihenj, Natalja – nyugtatta Vaszlakova. – Én majd kimegyek, és beterelem a fiúkat.

Miközben a barátnője lebaktatott a lépcsőn, Natalja hallotta, ahogy az eső kopogni kezd az ablakpárkányon, majd más hangokra lett figyelmes, közvetlenül a feje fölött: gyereklábak dobogását hallotta, és pajkos viháncolást. „Már megint felmáztak a repkényen” – gondolta. Mint minden anyának, akinek a kislfia sebezhetetlennek hiszi magát, düh és aggodalom keveredett a hangjában, ahogy felcsattant:

– Fiúk, lemászni a tetőről, de rögtön! És vigyázn!

A nevetgélés és dulakodás folytatódott, ahogy a fiúk birkóztak a tetőn.

– Lefelé, Szása, vagy elmondom apádnak!

– Jól van, mamuska – kiáltott vissza Szása behízelt hangon –, csak ne szólj apának! (Kuncogás.)

Ahogy Natalja megfordult, hogy letegye a hajkékét, a gyermeki nevetést élmélyítő hirtelenséggel gyorsan távolodó sikolyok váltották fel, aztán csend lett.

Natalja az ablakhoz rohant, és elborzadva látta, hogy két kis test fekszik a földön.

Egy pillanat múlva kint találta magát az udvaron, a sárban térdelve. Karjába vette az élettelen fiút, és eső- és könnyáztatta arccal ringott előre-hátra, a gyermekét vesztett anya fájdalomának időtlen ritmusára.

A méhébe hasító görcsös fájdalom rántotta vissza a feneketlen mélységből. Natalja homályosan felismerte Vaszlakovát és mellette egy férfi alakját. Miközben a bába talpra segítette, a férfi megpróbálta átvenni a terhét. Natalja ellökte magától, de kővé dermedt, ahogy egy gyermeki sikoly hasított a levegőbe. Rémulten pillantott le az ő Szásájára – de nem ő sikoltott, hanem a másik fiú, Anatolij, aki a lábát törte.

Vaszlakova bekísérte a házba; ekkor jött a következő fájás. Natalja hétrét görnyedt, és összerogyott a kapualjban. „Hol lehet Szása? – tépelődött magában lázasan. – Ideje lenne, hogy bejöjjön. Hideg van, olyan hideg!”

Amikor magához tért, az ágyában feküdt, és a bába szaporán tett-vett körülötte. Azonnal tudta, mi a helyzet: „Jön a baba... túl korán... két hónappal idő előtt... Vagy eltelt volna a két hónap, csak én nem vettem észre? – cikáztak agyában a gondolatok. – Hol vagyok? Hol van Szergej? Ő majd megmondja, hogy csak álmodom-e. Szergej elmosolyodik, megcirógatja a hajam, és megnyugtat, hogy Szása jól van... hogy minden rendben van. Jaj! Miért fáj?! Valami baj van? Hol van az én Szásám? Hol van Szergej?”

AMIKOR SZERGEJ IVANOV HAZAÉRT, szomszédok álltak az udvarán az esőben. Az arcukra pillantva rögtön megértette, hogy baj van, és berohant a házba. Vaszlakova közölte vele a hírt: Szása lezuhant a tetőről, és szörnyethalt. Natalja vajúdni kezdett... a vérzést nem tudták csillapítani... nincs mit tenni. Mindkettő odalett. De a baba él. Egy ilyen koraszülött fiúcska azonban nemigen fog megmaradni. Vaszlakova sokakat látott megszületni és meghalni. Meghalni könnyű, vélte: azoknak nehéz, akik itt maradnak. Nemsokára jön a

pap, hogy feladja az utolsó kenetet Nataljának és a kis Szásának – és jó eséllyel az újszülöttek.

Vaszlakova Szergej karjába helyezte az aprócska csecsemőt, és közölte a zavarodott apával, hogy a fiúcska túl gyenge ahhoz, hogy szopjon, de ha túléli az éjszakát, megpróbálhatnak egy kevés kecsketejet gyolcsból a szájába facsarni, attól erőre kaphat.

Szergej lepillantott a szorosan takaróba bugyolált újszülött apró, bölcs arcára. A takarót még Natalja kötötte. Alig hallotta Vaszlakova asszony szavait:

– Mielőtt meghalt, Natalja azt mondta... hogy teljes szívéből szerettem magát... a lelkekre kötötte, hogy kérjem meg, a fiát bízva Natalja szüleinek a gondjára... ezek voltak az utolsó szavai...

Natalja még haldoklás közben is arra gondolt, hogy mi lesz a legjobb a gyermekének... és a férjének. Tudta, hogy Szergejnek a cár elit testőrségében végzett szolgálat mellett nem lesz ideje a csecsemőről gondoskodni. Lehet, hogy azt is előre látta, hogy valahányszor a gyermekre néz, Szergejben mindannyiszor felötlik majd ennek a végzetes napnak az emléke.

Megérkezett a pap, és nyomban megkeresztelte az újszülöttet – a lelki üdve érdekében, ha meghalna. Amikor a gyermek nevét kérdezte, az apa zavarában a saját nevét értette, és így szólt: „Szergej”. Ezzel eldöntetett: a gyermek az apja nevét kapta a keresztségben.

Vaszlakova bábaasszony felajánlotta, hogy vigyáz a kicsire az első éjszakán.

Szergej lassan bólintott:

– Ha megéri a reggelt... kérem, vigye el a nagyszüleihez.

Megadta neki a címet és a nevet: Héssel és Eszter Rabinowitz. Zsidók. Nem örült ennek, de ők majd szeretettel és biztonságban felnevelik a gyermeket. Úgy tett hát, ahogy Natalja kérte. Szergej soha nem tudott tőle megtagadni semmit – ahogy életében, úgy holtában sem. Ezen az őszi napon vette kezdetét Szergej Ivanov haldoklása, miközben aprócska fia az életéért küzdött.

NYOLC ÉVVEL KÉSŐBB, egy sötét októberi éjszakán, Hésel Rabinowitz egyedül ült a Moszkvába tartó vonat harmadik kocsijában. Elgondolkodva bámult ki az ablakon, félig szunyókálva, ahogy az öregek szoktak, miközben észrevétlenül húztak el a szeme előtt az erdők és a falusi kunyhók a pirkadat első fényében. Hésel szunyókált, álmodott és bámult egyszerre. Az emlékek úgy követték egymást a fejében, ahogy a táj változó képei villantak fel a vonat szennyes ablakán: Natalja piros ruhában, ragyogó arccal... egy fénykép Szásáról, az unokájáról, akit személyesen soha nem látott... és szeretett Eszterének gyönyörű, érett arca. Egyikük sincs már vele.

Hésel szorosan becsukta a szemét, mintha ki akarná zárni a múltat. Aztán a szeme ellazult, és a szája mosolyra húzódott, ahogy egy újabb kép jelent meg előtte – egy három év körüli kislány, sovány testéhez képest óriási szemekkel, amint a nagypapa felé nyújtózik...

A kalauz a közelgő állomást kiáltotta, és a hangja felriasztotta Héselt az álmodozásából. Ásított egyet, nyögve feltápászkodott, és kinyújtózta a tagjait. Viseltes kabátját szorosra húzta, megvakarta hófehér szakállát, majd tekintélyes orrán megigazította drótkeretes szemüvegét. Felszálló idegenek lökdösték az öreg zsidót, de ő ügyet sem vetett rájuk. Mellkasához szorítva vitte tarisznyáját, mintha egy pólyás gyermeket tartana, leszállt a peronra, és átcsoszogott a reggeli hidegben gomolygó gőzfelhőn. Fepillantott az égre. Hamarosan leesik az első hó.

Hésel megigazította sapkáját, és csapongó gondolatait északra terelte. Az lesz a legjobb, ha felkérérdzkedik egy paraszt szekereére vagy kordéjára; azzal fél nap alatt feljuthat a hegyekbe.

Nem lesz könnyű út. Hésel hátát a munkapadnál töltött hosszú órák ívesre görbítették, mint a hegedűk testét, amiket pácolt juharból, vörösfenyőből és ébenfából faragott. Hésel mívés órákat is készített. Gyerekkorában tanulta ki mindkét mesterséget – az egyiket az apjától, a másikat a nagypjától. Képtelen volt eldönteni, melyiknél maradjon végül, ezért először egy hegedűt készített, aztán egy órát, és így tovább, felváltva, a változatosság kedvéért. Még most, hajlott kora és fájó ujj-

percei dacára is szorgalmasan dolgozott: úgy faragott meg minden hegedűt, mintha az lenne az első, és úgy rakott össze minden órát, mintha az lenne az utolsó darab életében.

Nem sokkal az után, hogy Hésel kitanulta a két mesterséget, apja ráhagyta a műhelyt, és keletre utazott, hogy drágakövekkel kereskedjen. Később apja vagyona és nagylelkűsége segítette abban, hogy zsidó létére Szentpéterváron maradhasson, közös lakásban feleségével, Eszterrel.

Héselnek ezek az emlékek jártak a fejében, miközben batyuját magához szorítva lassú, akadozó léptekkel elindult az állomásról, a városból kivezető főút felé.

Néhány órával később hátát egy zsák krumplinak támasztva dülöngélt egy paraszt kordéján, amely felfelé kaptatott a keréknyomoktól, lovak és ökrök patáitól szabdalt, keskeny, dagoványos úton, aztán gyalog folytatta az útját az iskola felé a Krugloje-tó partjáig, fent, a Moszkvát északról körülölelő hegyekben.

Amint a völgybe ereszkedett lefelé, Héselnek eszébe jutott az a rengeteg levél, amit az elmúlt öt évben írt, és az elutasítás, amit kivétel nélkül mindegyikre válaszként kapott. Pár héttel korábban írta az utolsó levelet Vlagyimir Ivanov igazgató úrnak: „Nem láttam Szergejt, amióta elvitték az iskolába. A feleségem meghalt. Senkim sem maradt. Talán ez az utolsó lehetőség, hogy lássam az unokámat.”

Amikor Ivanov engedélye megérkezett, Hésel azon nyomban útra kelt.

Megborzongva a nyakába csapó havas szélről, felhajtotta gyapjúkabátja gallérját. „Két nap – gondolta. – Túl rövid idő, hogy az egész életemet egy nyolcéves fiúra zúdítsam!” Aztán Hilél rabbi szavai ötlöttek fel benne: „A gyermek nem edény, amit meg kell tölteni, hanem gyertya, amit meg kell gyújtani.”

– Nem sok tűz maradt bennem – mormolta hangosan Hésel, miközben nyír- és fenyőerdők sűrűjén át kanyarogva ereszkedett alá a hideg, sziklás, zúzmarás lejtőn. Sajgó ízületei emlékeztették a testi valóságra – és az utolsó küldetésére. A szél hangja egyre tompábban zúgott a fülében, ahogy az elméje visszacsúszott az emlékek szurdokaiba,

felidézve az órát, napra öt esztendővel azelőtt, amikor egy fiatal katona zörgetett az ajtajukon, kezében egy levéllel Szergej apjától, azzal az utasítással, hogy a fiát a Nyevszkij Katonai Iskolába vigyék...

Egy óra múlva Héssel az iskola főbejárata előtt állt, és szemügyre vette a zárt épületegyüttest, amelyet erődítmény módjára jó két ember magas fal vett körül. Épülettömbök spártai sorát látta maga előtt. Egyetlen sövény vagy cikornya sem enyhítette a kőépületek puritánságát, amelyekben, úgy vélte, a hatékonyság és célszerűség formálja a fiatal katonák életét.

Egy kadét kíséretében vágott át a hatalmas udvaron, egyenest a főépületbe, végig egy hosszú folyosón, az ajtóig, amelyen ez a felirat állt: V. I. Ivanov, igazgató.

Levette a sapkáját, hátrafésülte gyérülő haját, és belépett.

Első rész

K E S E R Ű
É S
É D E S

*Két mesém van: egy szomorú és egy vidám.
Végül belátod majd, hogy a kettő egy és ugyanaz,
mert ideje van a keserűnek, és ideje van az édesnek:
váltakoznak, mint a nappal és az éj, még most is,
életem alkonyán...*

SZÓKRATÉSZ NAPLÓJÁBÓL

. 1 .

SZERGEJ KOMOLYAN AGGÓDOTT azon az októberi napon, amikor a nagybátyja irodájába hívták. Ha valakit hívtak – ami ritkán esett meg a fiatal kadétokkal –, az általában rossz hírt vagy büntetést jelentett. Egyáltalán nem sietett hát megjelenni az igazgató szigorú arca és összevont szemöldöke előtt: határozottan nem katonás léptekkel bandukolt át az iskola udvarán.

Vlagyimir Ivanovra nem mint a nagybátyjára, hanem mint igazgatóra kellett tekintenie. Nem volt szabad továbbá személyes jellegű kérdéseket feltennie neki, jóllehet számos ilyen felmerült benne – a szüleivel és a múltjával kapcsolatban. Az igazgató mindkét témáról szűkszavúan nyilatkozott, egyetlen alkalmat kivéve négy évvel azelőtt: azt, amikor tudatta Szergejjel apja halálhírét.

A belső udvaron minden kőhöz, ami mellett elhaladt, tartozott valamilyen emlék: itt ült először lóra, vadul kapálózva, halálra váltan szorítva a gyepelőt... itt verekedett egyszer... meg ott is... Hirtelen természetesen számtalan ökölharcba keverte – és vézna alkata miatt rendre alulmaradt bennük.

Elhaladt a gyengélkedő és Galina, a korosodó iskolanővér apró lakrészé előtt, aki először vigyázott rá, amikor ide került. Galina megtörlötte az orrát, ha beteg volt, és elkísérte az ebédlőbe, amíg magától is el nem tudott igazodni. Túl fiatal volt még a laktanyaélethez, ezért öt éves koráig egy kiságyban aludt a gyengélkedő mellett. Magányos időszak volt: nem volt saját helye, és nem tudott beilleszkedni sem. A kadétoúk úgy bántak vele, mint egy kabalaállattal vagy egy ölebbel – egyik nap babusgatták, másik nap gyötörték.

A legtöbb fiút szülők várták otthon, Szergejnek azonban csak a nagybátyja volt, ezért mindent megtett, hogy az igazgató kedvében járjon. Igyekezettel azonban csak az idősebb növendékek haragját vonta magára, akik minden alkalmat megragadtak, hogy elgáncsolják, lökdössék, vagy felpofozzák „Vlagyi bácsi öcsikéjét”. Ha egy pillanatra nem figyelt oda, örülhetett, ha néhány zúzódással megúszta. Az idősebb kadétok rendre zaklatták a kicsiket, a testi fenyítés mindennapos volt. Az oktatók nagyon jól tudták, mi folyik, de úgy tettek, mint ha nem látnák, hacsak valaki súlyos sérülést nem szenvedett. Szemet hunytak a bunyók felett, mert ez arra ösztönözte a fiúkat, hogy edzzék magukat, és mindig éberek maradjanak – ahogy ez egy katonanövendéktől el is várható.

Amikor Szergejt először szorította sarokba a főépület falánál egy idősebb kadét, vadul kaszálni kezdett a karjaival, mert érezte, hogy ha megfutamodik, elszabadul a pokol. A nagyfiú rendesen helybenhagyta, de azért Szergejnek is sikerült egy-két ütést bevinnie, és a fiú soha nem bántotta többé. Egy másik alkalommal két kadétba botlott, akik éppen egy új fiút ütlegeltek. Szergej nekik esett: vad dühvel, de a verekezésben járatlanul. A két fiú meghátrált, mókásnak gondolva a dolgot, de az új fiú számára, akit Andrejnek hívtak, mindez halálosan komoly volt, és attól fogva Szergej egyetlen igazi barátja lett.

Nem sokkal ötödik születésnapja után Szergejt áthelyezték a hét-tíz éves fiúk barakkjába. Az idősebb fiúk egy emelettel feljebb laktak, a tizenhat évnél idősebbek pedig egy másik épületben. Az idősebb fiúk voltak a laktanya urai. Minden kadét rettegett egy emelettel feljebb költözni, ahol megint ő lett a legkisebb, és ezáltal a legkiszolgáltatottabb. Mindeközben Szergej és Andrej kölcsönösen vigyáztak egymásra.

Szergejnek csak homályos emlékei voltak a laktanya előtti időkről – mintha burokban élt volna, mielőtt felébredt ebben a másik világban. Máskor, emlékeiben kutatva, röpke pillanatokra felrémlt előtte egy terebélyes asszony képe, karjai puhák, mint a kenyértészta, és egy férfi, ragyogó hófehér hajkoronával. Szergej sokszor tűnődött rajta, kik lehetnek – sok mindenre szeretett volna választ kapni.

Oroszország Anyácska és távoli országok térképét nézegette az osztályterem falán, ujjával körbesiklott a tanári asztalra tett földgömbön, képzeletbeli vonalat húzva az égszínkéek tengereken át, narancs, sárga, lila és zöld szárazföldek szívében. Az azonban, hogy eljusson ezekre a helyekre, éppoly valószínűtlennek tűnt, mint elrepülni a Holdra vagy a csillagok közé.

Életét – egészen 1880 októberének eme sorsfordító napjáig – nagyrészt a kőfalak, a szikár épületek, a hálókörlet, az osztálytermek, és a Nyevszkij Katonai Iskola gyakorlótere töltötték ki. Szergej nem önszántából választotta ezt a helyet, de elfogadta, ahogy egy gyereknek muszáj, és gyermekévei a tanulás és testedzés katonás rendje szerint teltek: hadtörténetet, stratégiát és földrajzot tanult, lovagolt, futott, úszott és gimnasztikázott.

Amikor a kadétek nem az osztályteremben ültek vagy kiségitő munkát végeztek, harci kiképzésen vettek részt. Nyaranta Szergej is a jéghideg Krugloje-tóban gyakorolta a víz alatti úszást, egyetlen nádszálon át lélegezve; a kardvívás alapjait gyakorolta; vagy célba lőtt egy akkora íjjal, amit alig tudott felajzani. Később pisztollyal és karabéllyal is megtanult lőni.

Nem volt ez se jó, se rossz élet – mindössze az egyetlen, amit Szergej ismert.

AHOGY A FŐÉPÜLET ELÉ ÉRT, Szergej betúrte sötétkék ingét a kék nadrágba, és végigmustrálta a csizmáját, hogy elég tiszta-e. Egy pillanatra azon morfondírozott, vajon nem lett volna-e jobb, ha az ünnepi zubbonyát veszi fel, és kesztyűt is húz, de aztán úgy döntött, jól van így, ahogy van. A magasabb fiúk többnyire csinosan festettek egyenruhában, Szergejen viszont minden lötyögött. Amikor végül kinőtt egy méretet, megint egy számmal nagyobb, használt uniformist kapott.

Még mindig álmódosza csoszogott végig a hosszú kőfolyosón a nagybátyja irodája felé, és a legutóbbi rapportra gondolt, négy évvel azelőtt. Most is pontosan maga elé tudta idézni nagybátyja szikár vo-

násait és komoly arckifejezését, ahogy az igazgató leültette magával szemben. Szergej felkapaszkodott a székre – lábai nem érték a padlót, és alig látott az íróasztal lapjától –, nagybátyja pedig tömören közölte vele azt a pár szót, ami azóta kitörölhetetlenül belevésődött Szergej emlékezetébe:

– Az apád, Szergej Boriszovics Ivanov, meghalt. Valamikor Sándor cár elit testőre volt. Jó ember, igazi kozák. Tanulj, és edzd magad keményen, hogy olyan legyél, mint ő.

Szergejnek fogalma sem volt, hogy mit érezzen, vagy mit válaszoljon, ezért csak bólintott.

– Van kérdésed? – kérdezte az igazgató.

– Hogyan... hogyan halt meg apám?

Csend. Aztán egy sóhaj.

– Apád halálra itta magát. Kár érte.

A találkozó ezzel véget is ért. Szergej szomorú volt apja halála miatt, de egytuttal büszkeséget is érzett, hogy kozák vér folyik az ereiben. Akkor és ott, életében először, Szergej hinni kezdte, hogy egy napon olyan erős lehet majd, mint az apja, akit soha nem látott.

AMIKOR SZERGEJ végül az igazgatói iroda ajtaja elé ért, már éppen kopogásra lendült a keze, amikor bentről meghallotta a nagybátyja fojtott hangját:

– Engedélyezem ezt a találkozót, bár többen ellenzik... Nem kedvelik a zsidókat, Krisztus gyilkosait.

– Én pedig nem törődöm a katonákkal, a zsidók gyilkosaival – válaszolta egy idősebb, Szergej számára ismeretlen hang.

– Nem minden katona gyűlöli a zsidókat – válaszolta a nagybátyja.

– És ön? – kérdezte a másik hang.

– Én csak a gyengeséget gyűlölöm.

– Én pedig a tudatlanságot.

– Annyira nem vagyok tudatlan, hogy bedőljek a maga zsidó ravaszágának – mondta az igazgató.

– Én pedig nem vagyok annyira gyenge, hogy berezeljek a kozák hencegésétől – szólta az idősebb hang.

A szavait követő csendet kihasználva, Szergej összeszedte a bátorságát, és hármat koppantott a nehéz tölgyfaajtón.

Az ajtó kitárult, és Szergej megpillantotta a nagybátyját, egy idős férfi társaságában.

– Ivanov kadét – szólta kurtán a nagybátyja –, bemutatom a nagyapádat.

A fehér hajú öregember felállt a székről. Úgy tűnt, boldog, hogy találkozhat Szergejjel. Aztán halkán, szinte suttogva megszólalt, és mintha egy nevet mondott volna:

– *Sokrat...* Szókratész.